

Mødet den 5. November 1908.

Fraværende: Harald Jensen.

1. (J. Nr. 360—1908). Indenrigsministeriets Samtykke til Optagelse af et **midlertidigt Laan** paa 1000000 Kroner.

Til Efterretning.

2. (J. Nr. 6⁴—1908). Indenrigsministeriets Samtykke til en Forandring ved **Marketenderibygningen** paa Fodfolkskasernen.

Til Efterretning.

3. (J. Nr. 25—1908). Meddelelse fra Skoleudvalget om, at det efter den det givne Bemyndigelse har overdraget Murerarbejdet ved **Borgerskolen i N. J. Fjordsgade** til Muremestrene Christiansen og Leth for 93317 Kr.

Til Efterretning.

4. (J. Nr. 370—1908). Skrivelse fra Aarhus Stiftamt om Tilvejebringelse af Lokaler for Domsbehandling af **Nævningesager** fra Aarhus og Randers Amter:

Justitsministeriet har under 27. d. M. tilskrevet mig saaledes:

» Ved at meddele, at Ministeriet i Henhold til § 11, jfr. § 24 i Loven om Rettens Pleje, eventuelt er sindet at søge udvirket, at der i Aarhus skal være Thingsted for Domsbehandling af Nævningesager fra Aarhus og Randers Amter, skal man anmode Hr. Kammerherren om efter Forhandling med vedkommende Byraad og an-

dre, med hvem Forhandling om Sagen skønnes hensigtsmæssig, at fremkomme med Indstilling om, hvorledes Lokaler skønnes at kunne tilvejebringes og paa hvilke Vilkaar. Man skal tilføje, at Ministeriets ovennævnte Bestemmelse er ganske foreløbig og betinget af, at Spørgsmaalet om Lokalers Tilvejebringelse lader sig løse uden uforholdsmæssig Bekostning, samt at det er ønskeligt, at der under Nævningetingene, jfr. § 24 i fornævnte Lov, haves til Raadighed følgende Lokaliteter:

1. Retssalen, i hvilken der skal være Plads for 3 (undertiden 5) Dommere og til Udførelse af Skriverforretningerne samt for Nævnningerne (c. 18, hvoraf dog kun c. 13 fungerer), den eller de tiltalte (med Bevogtning), Anklager og Forsvarer, Vidner og Plads til Tilhørere (med reserverede Pladser, særlig ogsaa for Pressen).
2. Voteringsværelse for Dommerne.
3. Raadslagningsværelse for Nævningerne.
4. Aftrædelsesværelser for Vidner.
5. Aftrædelsesværelser for tiltalte med særlige Tilgange til Retssalen.
6. Aftrædelsesværelse for Sagførere.
7. Forstue (Budstue).
8. Formandens Værelse.
9. Paaklædningsværelse for Dommerne.

Det bemærkes derhos, at der selvfølgelig intet er til Hinder for, at de paagældende Lokaliteter benyttes til andet Formaal i den Tid, i hvilken Retsplejen ikke lægger Beslag paa dem.

Ved at meddele Foranstaaende skal jeg tjenstlig bede mig Byraadets Ytringer meddelt.

V. Dreyer.

Formanden kunde tænke sig, at man lod den store Sal i Tinghusets 3. Etage, der nu laa unyttet hen, indrettet i det ommeldte Øjemed. Ganske vist vilde den store Sal sikkert være vel stor, men den kunde muligvis deles. Iøvrigt vilde det være rigtigst at henvise Sagen til Overvejelse af Udvalget for Bygninger og Inventar.

Magnus Nielsen mente, at Lokalerne i Tinghusets vestlige Fløj over Bytingslokalerne kunde bruges. Selvfølgelig vilde Indretningen koste noget, men heldigvis var Lokalerne dog saa vidt i Orden, at der væsentlig kun manglede Snedkerarbejdet, saa det viste sig nu meget heldigt, at man ikke i sin Tid var blevet staaende ved at lade denne Etage staa med de raa Mure.

Nørgaard spurgte Formanden, om man af Motiveringerne til Loven kunde danne sig noget Begreb om, hvor meget Lokalerne vilde blive brugt, da det vilde være kedeligt at indrette større Lokaler, hvis der kun sjældent blev Brug for dem. Noget andet havde det naturligvis været, om det var Landsretten, man havde faaet til Aarhus. Sagen var dog alligevel af Betydning, og det maatte overvejes, hvor mange Rum og hvor megen Udstyrelse der burde ofres. Maaske kunde Ministeriet oplyse, hvor meget Lokalerne skulde benyttes. Vel pegede Ministeriet paa, at Lokalerne, naar de ikke benyttedes af Nævningeretten, kunde bruges i andet Øjemed, men naar Lokalerne var indrettet til det specielle Brug, var det dog vist meget tvivlsomt, om de kunde bruges til noget andet, og Staten burde derfor betale for Lokalerne, som om de var dens til Stadighed.

Formanden troede ikke, at der ofte vilde blive Brug for Lokalerne, men skulde faa For-

holdet undersøgt, hvis Udvalget derom vilde henvende sig til ham.

S a m u e l s e n henstillede til Udvalget og Formanden at optage en Forhandling med Politimesteren, om Bytingslokalerne ikke kunde benyttes af Nævningeretten.

F o r m a n d e n troede ikke, denne Tanke kunde realiseres, da Nævningeretten antagelig vilde blive siddende nogle Dage hver Gang, og da det ikke kunde lade sig gøre at udelukke Bytinget fra Lokalerne i flere Dage. Desuden var det tvivlsomt, om Bytingssalen var stor nok.

J a k o b J e n s e n skulde, hvis det havde været Landsretten, der havde været Tale om, have været glad ved, at Tinghusets tredje Etage var saa vidt fremme, som den var, men var bange for, at nærværende Sag snarere vilde blive til Udgift end til et blot nogenlunde rentabelt Foretagende for Tinghuset. Han haabede, at Udvalget vilde komme til det Resultat, at Ministeriet, hvis det vilde bruge Tinghuset til denne flyvende Ret, skulde betale, hvad det kostede at gøre Lokalerne færdig.

Sagen henvistes til Erklæring af Udvalget for Bygninger og Inventar.

5. (J. Nr. 378—1908). Fra Brolægningsudvalget forelaa følgende Indstilling angaaende en ny Kloakplan med **afskærende Ledninger og Vandklosetters Indførelse** :

Idet Udvalget forelægger Byraadet Planen til Indførelse af afskærende Ledninger for Kloaksystemet i Aarhus, skal først bemærkes, at Udvalget gaar ud fra som fastslaaet ved tidligere Vedtagelser i Byraadet, at Byen deles i 4 Distrikter nemlig:

- 1) Det nordligste Distrikt, anlagt med graa Farve

(Trøjborgkvarteret), der erhoder et selvstændigt Udløb paa Bugten ved Saltens Bæk (se vedheftede Kort).

- 2) Den midterste Bydel, anlagt med blaa, gul, rød og grøn Farve, der erhoder Udløb paa Bugten sydøst for Gasværket.
- 3) Det sydlige Distrikt — Marselisborgkvarteret, anlagt med brun og karmin Farve samt karmin Skravering, indtil Friheden, for hvilket ca. Halvdelen af Arealet beholder det nuværende Udløb paa Bugten ved Enden af Dalgas Avenue; med Trykledning og Pumpestation indrettes saaledes, at Spildevandet fra hele Kvarteret senere kan afskæres og føres langs Strandvejen til ovenfor nævnte Udløb sydøst for Gasværket, medens Afløbet fra den anden Halvdel af Kvarteret, som har Fald mod Vest, føres dels til Kloaken igennem den nuværende Banegaard og dels igennem Marstrandsgades Kloakledning til de afskærende Ledninger.
- 4) Villakvarteret ved Strandvejen og Louisenhøj, der har selvstændigt Udløb paa Bugten uafhængigt af det øvrige Marselisborgkvarter.

Ved Udarbejdelsen af det foreliggende mere detaillerede Projekt har der været Tvivl om, hvorvidt man skulde søge at føre Pumpestationen saa langt ned mod Aaen som muligt for dermed at gøre den store Hovedkloak saa kort som mulig, eller om man burde anbringe Pumpestationen saa nær ved Udmundingen i Havet som muligt for at forkorte Trykledningen og dermed reducere Ledningsmodstanden og Driftsomkostningerne.

I sidstnævnte Tilfælde vil Pladsen for det gamle Ridehus mellem Saltværket og Kalkværket afgive en heldig Beliggenhed for Pumpestationen, og da Kommunen ejer dette Grundstykke, bliver dette Forslag det

billigste, ligesom Stadsingeniørens Beregninger viser, at Driftsomkostningerne ogsaa bliver mindst i dette Tilfælde.

Idet Udvalget anbefaler at vælge denne Beliggenhed for Pumpestationen, vil dermed af de 7 Forslag, som Stadsingeniøren har udarbejdet, Forslagene I, III, IV og VI udgaa.

Som bekendt, har man ved Behandlingen i Byraadet 1903 sluttet sig til Forslaget om kun at benytte 1 Gang Opspædning, idet man kom til det Resultat, at man derved vilde være fuldt paa Højde med, hvad der fra sanitær Side kan ønskes, og med hvad andre Byer har fastsat som Norm. Stadsingeniøren har imidlertid ment at burde undersøge, hvorledes Udgifterne ville stille sig, dersom man vel i Hovedsagen holder sig til 1 Gang Opspædning, men projekterer 2 Gange Opspædning for alle Ledninger, der have Regnvands-overfald til Aaen.

Det maa imidlertid erindres, at naar man taler om 1 Gang Opspædning, forudsætter man, at Regnskyllene indtræder i Tiden fra 11—12 Formiddag, hvor Spildevandsmængden er størst. Indtræder Regnskyllene udenfor dette Tidspunkt, vil i Virkeligheden Opspædningsgraden være langt større.

Endvidere er Beregningerne foretaget paa Grundlag af en Spildevandsmængde af 0,00333 Sekundliter pr. Individ, medens man f. Eks. i København har regnet med 0,00190, og naar dertil kommer, at Forslaget er baseret paa, at de nu ubebyggede Arealer i den nordlige Bydel (gul Farve) have Regnvandsledninger til Aaen, der først virke ved høj Opspædningsgrad, medens Spildevand + 1 Gang Opspædning gaar til afskærende Ledninger og Spildevand + mere end 1 Gang Opspædning gaar direkte til Havet — se Bilag 12 — mener Udvalget at kunne tilraade, at man bliver staaende ved 1 Gang Opspædning ogsaa for Aaens Vedkommende.

I saa Tilfælde vil af Stadsingeniørens Forslag tillige Forslag V udgaa. Tilbage at undersøge er da kun Forslagene II og VII.

Stadsingeniøren har undersøgt Spørsmaalet om Bekostningen ved at gaa ud fra en noget større Bebyggelsestæthed og derved et noget større Indbyggerantal.

Projekt II er beregnet for et Indbyggerantal af 141000
 og for Trøjborgkvarteret af 30000
 ialt.. 171000

Projekt VII er beregnet for et Antal af 170000
 og for Trøjborgkvarteret af 30000
 ialt.. 200000

Udvalget mener at kunne fastholde det tidligere indtagne Standpunkt angaaende Størrelsen af Anlægget, idet den i 1903 supponede Tilvækst af Befolkningen af $1\frac{1}{2}$ % aarlig synes at stemme meget nøje med de faktiske Forhold, saaledes som fremgaar af efterfølgende Tabel.

	Befolkningen beregnet med $1\frac{1}{2}$ % Stigning pr. Aar	Den ved Tællingen fundne Befolkningsmængde
1902.....	51611	51611
1903.....	52385	51897
1904.....	53169	52058
1905.....	53935	53136
1906.....	54743	54198
1907.....	55563	55808

Gaar man ud fra, at denne Stigning vil fortsætte sig gennem Aarene, vil Befolkningen i Aarhus være som følger:

om 74 Aar..... 175000 Indbyggere
 » 82 » 200000 —
 » 100 » 226000 —

Analøget efter Forslag II synes altsaa nærmest at svare til 74 Aar. Dersom man imidlertid indfører Vandmaalere i Byen, vil Spildevandsmængden utvivlsomt aftage fra det nuværende Tal 0,00333 til ca. 0,00200, og Projekt II vil da i Virkeligheden være beregnet for ca. 242000 Mennesker.

Udvalget indstiller derfor Forslag II til Vedtagelse.

I alle 7 Projekter er Stadsingeniøren gaaet ud fra den ved tidligere Behandling fastslaaede Belliggenhed af Dykledningen, nemlig at Udmundingen falder i et Punkt sydøst for Gasværket ca. 2000 Fod fra den gamle Kystlinie og paa 18 Fods Vanddybde, medens for Trøjborgkvarterets Vedkommende Udmundingen falder ved Saltens Bæk ca. 1200 Fod fra Badeanstalterne og paa 20 Fods Vanddybde. Efter de af Professor Nielsen foretagne Undersøgelser og indvundne Erfaringer vil Udløbet ved Gasværket kunne modtage Spildevand fra et Indbyggerantal af fra 74000—130000 og for Trøjborgkvarterets Vedkommende af ca. 83000 Indbyggere.

Udgiftsfordelingen:

Af Stadsingeniørens Overslagsberegninger fremgaar det, at Gennemførelsen af Projekt II vil komme til at koste følgende Beløb, idet der ses bort fra de afskærende Ledninger langs Strandvejen til en Bekostning af Kr. 69000, hvilken Udgift først vil komme senere:

a) For det nordligste Distrikts Vedkommende Kr. 45500

b) For den øvrige By:

Ledning langs Aaen indtil Mindegade Kr. 208162

— derfra til Pumpestationen ... » 101838

— fra Mindegade langs Havet

mod Nord » 147000

— mod Syd fra Pumpestationen

At overføre. . Kr. 457000

	Overført . . .	Kr. 457000
indtil Slagtehusets sydlige		
Grænse	»	29000
Pumpestationen	»	153500
Trykledningen	»	86500
Forandringer ved de eksisterende		
Kloaker	»	20000
		Kr. 746000
Hertil vil yderligere komme Værdien		
af Grundstykket for Pumpestationen	»	40000
Endvidere Rentetab under Udførelsen,		
kalkulatorisk	»	50000
samt uforudsete Udgifter ved Sagens		
Ordning	»	50000
		Tilsammen Kr. 886000

Det Beløb, der skal tilvejebringes for at gennemføre Planen om afskærende Kloakledninger fraset det nordligste Distrikt vil altsaa andrage 886000 Kr.

Herfra maa dog drages det Beløb, som Havnen maa anvende til at afskære alle de Kloakledninger, der for Tiden løbe ud i Havet paa det Sted, hvor den nye Havn anlægges.

Af det vedtagne Overslag for Havneudvidelsen Side 28 fremgaar det, at der til disse Arbejder er beregnet Kr. 100000 foruden et Beløb af Kr. 9000 til Kloakering af de indvundne Havnearealer.

Dersom Byen udfører den foreliggende Plan om afskærende Ledninger, forinden Havnen bliver færdig, maa der træffes en Ordning enten saaledes, at Havnen lader nævnte Beløb Kr. 100000 tilgaa Byen, imod at denne paatager sig at aflede det paagældende Spildevand og Regnvand til Havet, eller saaledes at Havnen afskærer de nævnte Ledninger efter derom opnaaet Enighed angaaende Planen og Arbejdets Udførelse og lader det af Havnen udførte Arbejde indgaa i sit eget

Anlæg. I sidstnævnte Tilfælde maa Havnen selvfølgelig dimensionere efter de paagældende Kloakers fulde Opland og den Bebyggelse, som disse kunne faa efter nærværende Plans Bilag 10, 11 og 12.

Enten Ordningen sker paa den ene eller anden Maade, vil der for Byen spares et Beløb; Stadsingeniøren har regnet med Havnens Budgetbeløb, hvorefter det Beløb, der skal tilvejebringes, altsaa vil være Kr. 786000.

Dette Beløb vil nu være at fordele paa de Arealer, som komme til at høste Nytte af Anlægget i Henhold til den Bebyggelsestæthed, som kan paaregnes.

For Marselisborgkvarterets Vedkommende har Grundarealerne allerede baaret de Udgifter, der have været forbundne med Anlægget af den tilstedeværende Dykledning ved Dalgas Alle, men maa endnu bære sin Andel i Planens Gennemførelse dels for de Kloakers Vedkommende, der afskæres i Kvarterets vestlige Del og dels for Pumpestation og Dykledningens Vedkommende, der beregnes paa at kunne tage hele Kvarteret med, ligesom der senere kan blive at afholde Udgiften ved de afskærende Ledninger langs Strandvejen med Beløb 69000 Kr.

For at kunne udfinde hvilket Beløb hvert Kvarter maa bære, vil det derfor være nødvendigt at tage ovennævnte Beløb med, og Udvalget har derfor anmodet Stadsingeniøren om at foretage Beregning til Fordeling for et Beløb $\text{Kr. 786000} + \text{Kr. 69000} = \text{Kr. 855000}$.

I Henhold til disse Beregninger (se Bilag 3) vil den Part af Udgiften,

- A. der falder paa Marselisborgterrænet indtil Friheden, være Kr. 202500. Hele Arealet andrager cirka 3,13 Millioner $\square$ Alen Byggegrund, af hvilket største Delen er regnet med fuld Bebyggelse 150 Indb. pr. Td. Land, medens de vestlige Arealer

ere ansatte med mindste Bebyggelse og Kirkegaardsarealet uden nogen Bebyggelse.

Da imidlertid hele Arealet tilhører Kommunen, er der ikke angivet, hvor stor Afgiften vil være for de enkelte Arealer. Gennemsnitsafgiften vil blive cirka 6,50 Øre pr. □ Alen Byggegrund. Det Beløb, der vil være at udrede straks, vil være $\text{Kr. } 202500 \div \text{Kr. } 69000 = \text{Kr. } 133500$.

For den øvrige Byes Vedkommende maa der sondres imellem den tætbebyggede Del (se Bilag 10) med cirka 6,87 Millioner □ Alen Byggegrund og de tildels ubebyggede Arealer mod Nord med cirka 5,52 Millioner □ Alen Grund svarende til cirka 3,86 Millioner □ Alen Byggegrund.

- B. Hvad den tætbebyggede Del angaar, den saakaldte gamle Bydel, da ejes de paagældende Arealer dels af Stat, Kommune og Havn og dels af Hammele Jernbane og Private, og for hver enkelt af disse Ejere er der Arealer, der ikke kunne paaregnes med fuld Bebyggelse med 150 Indbyggere pr. Td. Land, men maa regnes med 125—75—50—25 og 0 Indbyggere i Henhold til Kortet Bilag 10.

Efter Stadsingeniørens Beregning vil da Udgiften blive følgende Antal Øre pr. □ Alen Byggegrund.

Indbyggere pr. □ Alen	150 brun Farve	125 rød Farve	75 blaa Farve	50 gul Farve	25 graa Farve	0 grøn Farve
Afgift Øre pr. □ Al. Byggegrund..	8,4	7,0	4,2	2,8	1,4	0

I Henhold hertil er Stadsingeniøren kommen til, at Afgiften vil fordele sig som følger:

Staten ialt.....	1147850	☐ Al. med Kr.	45200
Kommunen.....	789600	— med Kr.	53500
Havnen.....	707150	— med Kr.	9900
Hammel Jernbane	84000	— med Kr.	1200
Private Grundejere.....		med Kr.	337800
			Kr. 447600

C. For den nordre Bydels Vedkommende vil Beløbet, der skal udredes, være Kr. 205000.

Den største Del af Arealerne ejes af Kommunen nemlig ca. 4,32 Millioner ☐ Alen (se Forde­liugsberegningens Bilag 3), medens cirka 1,20 Millioner ☐ Alen tilhører Private.

Med den paa Bilag 10 supponerede Bebyg­gelsestæthed kommer Stadsingeniøren til, at Af­gifterne pr. ☐ Alen ville blive følgende:

Indbyggere pr. Td. Land	150 brun Farve	125 rød Farve	75 blaa Farve	50 graa Farve	25 grøn Farve	0
Afgift i Øre pr. ☐ Al. Byggegrund..	9,25	7,75		3,1		
Afgift i Øre pr. ☐ Al. Grundareal...	6,5	5,4		2,2		

For de private Grundejere vil Afgiften blive som følger:

☐ Alen	Indbyg­gere pr. Td. Land	Afgift pr. ☐ Alen Grund (uden Fradrag for Gaden)	Samlet Afgift Kr.	Bygge­grund 70 % af Arealet	Afgift pr. ☐ Al. Bygge­grund
64000	150	6,5	4160	44800	9,25
90600	125	5,4	4820	63420	7,65
1042100	50	2,20	22720	729470	3,1
			31700		

De private Grundejere ville altsaa komme til at svare Kr. 31700, medens Kommunen skal bære et Beløb stort Kr. 173300.

Den hele Udgiftsfordeling vil da komme til at se ud som følger:

Statens Arealer	Kr.	45200
Aarhus Kommunekasse for den gamle		
Bydel	»	53500
Aarhus Havn	»	9900
Hammel Jernbane	»	1200
Marselisborgkontoen til det nuværende		
Anlæg	»	133500
Boulevardkontoen	»	173300
Private Grundejere i den gamle Bydel	»	337800
Private Grundejere i nordre Bydel...	»	31700
		Kr. 786100

I Forslaget til Indførelse af Vandklosetter i Aarhus Købstad af 1903 gaar man ud fra at kunne paa-regne 7000 à 8000 W. C., dersom al Natrenovation tænkes afløst med W. C.

Foretager man en Fordeling af ovenstaaende Beløb paa dette Antal, kommer man til det Resultat, at Udgiften svarer til cirka 100 Kr. pr. installeret W. C., dersom de nuværende Ejendomme skulde bære Udgiften alene.

Tænker man sig derimod Udgiften fordelt ikke alene paa de tilstedeværende Ejendomme, men over hele det Areal, for hvilket Projektet er beregnet, vil Anlægssummen kunne tilvejebringes derved, at hver Lodsejer bærer sin Part uanset om det er Stat, Kommune eller private. For Kommunens Vedkommende maatte altsaa Marselisborgkontoen, Boulevardkontoen og Aarhus Kommunekasse udrede de ovenfor nævnte Beløb, medens der maatte ske Henvendelse til Staten og de private Grundejere om Udredelsen af de angivne

Afgifter pr. □ Alen Grund rettende sig efter Beliggenheden og den supponerede Bebyggelsestæthed. For de sidstes Vedkommende maatte der indrømmes en Aarrække, i hvilken Indbetalingen kan foregaa, imod at der læses Deklaration paa de enkelte Ejendomme.

Imidlertid vil man ikke kunne vente, at Grundejerne alle ville indgaa herpaa, hvorfor man nødvendigvis maa træffe en Ordning, saaledes at de Grundejere, der ikke ønske at deltage i Udgiften straks, komme til at svare et Bidrag senere for at faa Lov til at tilslutte deres Anlæg. Dette Bidrag maa passende kunde sættes til Kr. 100 pr. installeret W. C., saaledes altsaa at de Grundejere, som ikke forinden et vist Tidspunkt forbinde sig til at betale Arealafgiften, maa betale dette Bidrag for hvert W. C., som de maatte ønske at installere i deres Ejendom eller i de Bygninger, som senere maatte blive opført paa deres Grundarealer.

For Statens og Havnens Vedkommende maa der ske Henvendelse om, hvorvidt man ønsker at erholde Ret til Anbringelse af W. C. for de paagældende Arealer imod at betale den ovenfor anførte Afgift pr. Arealenhed eller, om de foretrækker at betale et Beløb af Kr. 100 pr. installeret W. C.

For de Grundejeres Vedkommende (Stat, Kommune eller Private), som i den gamle Bydel have erholdt særlig Tilladelse til Anbringelse af W. C., og som have afholdt de Udgifter, der have været forbundne med Afledningen direkte til Havet eller med Tilslutning til saadanne, indstilles, at der ikke opkræves nogen Afgift pr. Arealenhed, for saa vidt Bekostningerne have været større end den Afgift, der vil falde paa Arealet i Henhold til ovenstaaende. I modsat Tilfælde betale Grundejerne Forskellen.

Efterhaanden som Vandklosetterne overalt i Byen tilsluttes de afskærende Ledninger, vil W. C. Afgiften

være den samme, som er gældende for Marselisborg-kvarteret i Henhold til Spildevandsregulativet — for Tiden 10 Kr. pr. Sæde, og Vandforbruget betalt efter Vandmaaler. For de Grundejeres Vedkommende, der betaler Kr. 25 pr. W. C. pr. Aar, vil Afgiften altsaa efterhaanden blive nedsat til Kr. 10, idet Stadsingeniøren bestemmer Tidspunktet i Henhold til ovenstaaende.

For de Bevillinger til Anbringelse af W. C. i den gamle Bydel med Afledning direkte til Havet, som maatte blive givne i den Periode, der hengaar fra Arbejdets Vedtagelse, indtil Tilslutningen til de afskærende Ledninger kan foregaa, vil der i hvert enkelt Tilfælde være at beslutte, hvorledes der forholdes med det Arealbidrag, der falder paa Grundstykket under fornødent Hensyn til de Udgifter, der i hvert enkelt Tilfælde for Grundejerne er forbundet med midlertidig Tilvejebringelse af Afløbet fra W. C. paa betryggende Maade.

Indstilling om Arbejdets Vedtagelse.

a. Arbejdets Udførelse fra Distrikt 2 og 3 (se Side 437).

De afskærende Ledninger falder i 2 Hovedafdelinger nemlig Ledningen langs Havet og Ledningen langs Aaen.

Arbejdet foreslaas derfor delt saaledes, at man først tilvejebringer Ledningen langs Havet mod Nord i Forbindelse med Pumpestation og Dykledning samt Ledningen fra Pumpestationen til Mindegade og derefter Ledningen langs Aaen. Undersøgelsen viser nemlig, at man ved den førstnævnte Ledning afskærer langt den største Mængde Spildevand og vil altsaa ved dennes Tilvejebringelse give det største Antal Ejendomme Adgang til Anbringelse af W. C.

De først nævnte Arbejder ville kræve ca. Kr. 500000.

Arbejdet paa Tilvejebringelsen af de fornødne Detailplaner for hele Anlægget foreslaas paabegyndt, straks efter at Byraadets Beslutning om Arbejdets Udførelse er taget, og 1ste Afsnit af Arbejdet foreslaas at være tilendebragt og Pumpestationen igangsat forinden Udgangen af Aaret 1912 og Paabegyndelsen af Arbejdet umiddelbart efter Landsudstillingens Slutning Efteraaret 1909.

Resten af Arbejdet — Ledningen langs Aaen — foreslaas bragt til Udførelse i Løbet af de to følgende Aar, saaledes at hele Planen for den gamle Bydel og de nordre Arealer med Undtagelse af Trøjborgkvarteret er gennemført ved Udgangen af Aaret 1915.

b. Anlæggets Rentabilitet.

For at undersøge hvorledes Anlæggets Udsigt til Forrentning vil være, maa man dels kende det Antal W. C., som formentlig vil være installeret ved det Tidspunkt, Anlægget er færdigt, og dels den Stigning i Antallet af W. C., som vil indtræde, naar Tilladelse bliver almindelig.

For at undersøge det første Spørgsmaal er der hos Bygningsinspektøren indhentet Oplysninger om, hvor mange Lejligheder der er tagne i Brug her i Byen fra 1903—07 begge incl. Stadsingeniøren har af disse Oplysninger udfundet Tilvæksten af Lejligheder i de tre Kvarterer og fundet i Henhold til Bilag 5 og 6. Tilvæksten af Lejligheder i Marselisborgkvarteret

		pr. Aar	82
—	—	i den gamle Bydel . . .	135
—	—	i Trøjborgkvarteret . . .	23
		Tilsammen . . .	240

Antallet af W. C. i Marselisborgterrænet er i Løbet af 5 Aar steget fra 0 til 288 eller med 57 pr. Aar.

I de sidste 4 Aar er Stigningen 66 Stk. pr. Aar, og da Stigningen fremdeles har været større hvert Aar, regner man sikkert, naar man gaar ud fra en Tilgang af 60 W. C. pr. Aar eller ca. 0.75 W. C. pr. ny Lejlighed.

Tænker man sig Anlægget værende færdigt i sin fulde Udstrækning ved Udgangen af Aaret 1915, vil der til dette Tidspunkt kunne paaregnes et Antal installerede W. C. hidrørende fra Nybygning og Ombygninger som følger:

For Tiden ($\frac{1}{10}$ 07) forefindes ialt installeret	402
For Marselisborgterrænet vil Tilgangen være $8 \times$ $82 \times 0,75 = 8 \times 60$	480
For den gamle Bydel vil der komme fra foretagne Nybygninger og Ombygninger $8 \times 135 \times \frac{3}{4}$ $= 8 \times 101$	810
For Trøjborg $8 \times 23 \times \frac{3}{4} = 8 \times 17$	138
	1830

Den naturlige Tilgang af W. C. vil altsaa være 1428 eller ca. 180 pr. Aar, hvortil vil komme Tilgangen for de Ejendomme, som i den gamle Bydel og i Trøjborgkvarteret gaar over til det nye System.

For at have nogen Forestilling om, hvor stor denne Tilgang vil være pr. Aar, vil man kunne drage en Sammenligning med Udviklingen i København.

Efter vedlagte Skrivelse fra Direktøren for Københavns Vej- og Kloakanlæg (Bilag 4) findes for Tiden installeret 41474 W. C., som fordelte paa de 8 Aar, Anlægget har fungeret, giver ca. 5180 Stk. pr. Aar. Tages Tilvæksten for de sidste 5 Aar, saa har denne været 6700 Stk. pr. Aar. Sætter man Indbyggerantallet i Aarhus til $\frac{1}{10}$ af Københavns, vil man altsaa kunne gaa ud fra, at Tilgangen i Aarhus vil blive 500 Stk. pr. Aar fra det Tidspunkt, at Tilslutning kan finde Sted for hele Byen.

Ved Hjælp af dette Materiale vil man nu kunne anstille en Beregning over Anlæggets Drift, 1) saavel for det Tilfælde, at Grundejerne alle gaar med til at betale Bidraget pr. Arealenhed eller 2) for det Tilfælde, at kun Kommunen betaler for sine Arealer, medens ingen private Grundejere eller offentlige Institutioner ville indgaa derpaa, men betaler Kr. 100 pr. W. C.

1) I første Tilfælde vil Forrentning og Afdragene for de private Grundejere foregaa af sig selv, og Anlægget faar som Følge deraf kun Forrentning af Byens Bidrag, nemlig:

Bidraget for Marselisborgkontoen	Kr. 133500
— — Boulevardkontoen	» 173300
— — Kommunens Ejendomme ...	» 53500
	Kr. 360300

Under Hensyn til den betydelige Amortisation, Anlægget faar ved Indbetalingen fra private Grundejere, vil man i den første Aarrække ikke behøve at regne med yderligere Amortisation.

Driftsudgifterne vil da være som følger:

Rente af Kr. 360300 à 4 %	Kr. 14400
Lønninger ifølge Stadsingeniørens Bereg-	
ninger	» 7200
Elektricitetsforbrug m. m. til Pumpning . .	» 20000
	Kr. 41600

Anlæggets Rentabilitet under Forudsætning af, at Grundejerne paatager sig Arealskatten, vil da stille sig som følger:

	Anlægs- kapitalens Størrelse Kr.	Rente Kr.	Drift Kr.	Installe- rede Antal W. C.	Afgift af W. C. Kr.	Anlægs- kapitalens aarlige Tilvækst
³¹ / ₁₂ 1915	360300			1830		
³¹ / ₁₂ 1916	378600	14400	27200	2330	23300	+ 18300
³¹ / ₁₂ 1917	392644	15144	27200	2830	28300	+ 14044
³¹ / ₁₂ 1918	402244	15700	27200	3330	33300	+ 9600
³¹ / ₁₂ 1919	407244	16100	27200	3830	38300	+ 5000
³¹ / ₁₂ 1920	407444	16300	27200	4330	43300	+ 200
³¹ / ₁₂ 1921	402644	16300	27200	4830	48300	÷ 4800
³¹ / ₁₂ 1922	392644	16100	27200	5330	53300	÷ 10000

Hosstaaende Tabel over Anlæggets aarlige Status viser, at Anlægskontoen stadig er voksende indtil Udgangen af Aaret 1920, fra hvilket Tidspunkt Anlægskapitalen vil begynde at amortiseres ned.

Spørges der om, hvor længe Vandklosetternes Antal kan vedblive at vokse med 500 Stk. pr. Aar, da kan man se hen til København, hvor der ved Udgangen af 1907 fandtes installeret 41474 W. C. med et Antal Beboelseslejligheder af 131491 altsaa 0,31 W. C. pr. Beboelseslejlighed efter 8 Aars Forløb.

I Aarhus er Lejlighedernes Antal 1907 ca. 13000 og ville med den gennemsnitlige Tilvækst af 240 pr. Aar ved Udgangen af 1915 være ca. 15000, og efter at Systemet har været indført overalt i Byen i 8 Aar, vil Lejlighedernes Antal være ca. 17000. Med samme Kvotient som i København vil man altsaa ved Aar 1923 have ca. 5300 installerede W. C. i Aarhus.

Det i Tabellen forudsatte Antal W. C. er altsaa ikke større, end der virkelig vil kunne paaregnes.

2) Dernæst skal undersøges det Tilfælde, at private Grundejere ikke indgaa paa at betale Arealafgiften,

men foretrækker at betale et Beløb af Kr. 100 for hvert W. C., der installeres efter 1915.

Man kan under dette Tilfælde gaa ud fra, at de Grundejere, der foretager Nybygninger eller Ombygninger i den Tid, der hengaar, forinden Anlægget kan tages i Brug, foretrække at betale Arealafgiften.

Det supponerede Antal W. C., hidrørende herfra, i den gamle Bydel og Trøjborgkvarteret var 948 Stkr., svarende til ca. 237 Ejendomme à 4 Lejligheder. Sættes hver Ejendom til 800 □ Alen og en Arealafgift af 8 Øre, vil der derved være indvundet ca. Kr. 15000. Anlægssummen, der vil være at forrente, vil altsaa være $\text{Kr. } 786000 \div 15000 = \text{Kr. } 771000$. Det samlede Antal W. C., der installeres aarlig, regnes som ovenfor at være 500, nemlig 60 fra Marselisborgkvarteret og 440 fra den øvrige Bydel, for hvilke sidste Bidraget af 100 Kr. bliver at beregne.

Anlæggets Rentabilitet under Forudsætning, at der betales et Bidrag pr. installeret W. C. af Kr. 100, vil da stille sig som følger:

	Anlægs- kapitalens Størrelse Kr.	Rente Kr.	Drift Kr.	Installerede Antal W. C.	Afgift af W. C. Kr.	Bidrag af 100 Kr. pr. W. C. Kr.	Tilvækst af Anlægs- kapitalen Kr.
³¹ / ₁₂ 1915	771000			1830			
³¹ / ₁₂ 1916	761700	30840	27200	1830+60+440	23300	44000	÷ 9300
³¹ / ₁₂ 1917	747100	30500	27200	2330+60+440	28300	44000	÷ 14600
³¹ / ₁₂ 1918	726900	29900	27200	2830+60+440	33300	44000	÷ 20200
³¹ / ₁₂ 1919	698900	29100	27200	3330+60+440	38300	44000	÷ 28000
³¹ / ₁₂ 1920	666800	28000	27200	3830+60+440	43300	44000	÷ 32100
³¹ / ₁₂ 1921	628400	26700	27200	4330+60+440	48300	44000	÷ 38400
³¹ / ₁₂ 1922	573400	25100	27200	4830+60+440	53300	44000	÷ 45000

Af Tabellen fremgaar det, at under samme Forudsætninger angaaende Væksten af Antallet af W. C. som før, vil ved Udgangen af 1922 den samlede Udgift til Rente og Drift være Kr. 52300, altsaa det samme Beløb, som tages ind igennem Afgift pr. W. C.

Samtidig har Antallet af W. C. naaet den Højde i Forhold til Lejlighedernes Antal, som man for Tiden har i København. Det skønnes derfor, at det foreslaaede Bidrag pr. W. C. ikke kan sættes lavere.

c. Beløbets Tilvejebringelse.

Det til Arbejdets Udførelse fornødne Beløb, Kr. 786000, foreslaas tilvejebragt derved, at

Marselisborgkontoen bærer Kr. 133500

Boulevardkontoen » 173300

samt at Aarhus Kommunekasse tilskyder

kontant Kr. 53500, hvorfra dog kan drages

Beløbet fra Grunden til Pumpestationen

Kr. 40000 » 13500

De øvrige Grundejere (Stat og private) opfordres til at indgaa paa at betale en Afgift pr. Arealenhed af Grunden, rettende sig efter Beliggenheden og den supponerede Bebyggelsestæthed, nemlig:

For den gamle Bydel:

Indbyggere pr. □ Alen	150 brun Farve	125 rød Farve	75 blaa Farve	50 gul Farve	25 graa Farve	0 grøn Farve
Afgift Øre pr. □ Al. Byggegrund. . . .	8,4	7,0	4,2	2,8	1,4	0

For den nordre Bydel:

Indbyggere pr. Td. Land	150 brun Farve	125 rød Farve	75 blaa Farve	50 graa Farve	25 grøn Farve	0
Afgift i Øre pr. ☐ Al. Grundareal. .	6,5	5,4		2,2		

Bidragene indbetales i 20 paa hinanden følgende halvaarlige Terminer, første Gang ved det Tidspunkt, da Vandklosetternes Afløb kan modtages, altsaa efter at Pumpestationen og Ledningen ud paa Bugten er færdig og de afskærende Ledninger er førte saa langt frem, at de paagældende Grundejere kunne faa Tilslutning.

Der gives fra hver enkelt Grundejer en tinglæst Deklaration, der hjemler Kommunen 4 % Forrentning pro anno samt Ret til Opkrævning af Beløbet efter Reglerne for kommunale Skatters Betaling.

Grundejerne have Ret til at vælge denne Form for Bidraget til Indførelse af afskærende Ledninger for deres Grunde indtil Tidspunktet for hele Anlæggets Fuldendelse Aaret 1915, efter hvilket Tidspunkt enhver Ejendomsbesidder, der ønsker at tilslutte Anlægget, maa betale et Bidrag af 100 Kr. pr. installeret W. C.

d. Ejendommenes Indretning til W. C.

Samtidig med Planens Vedtagelse foreslaas det, at Byraadet beslutter, at for Fremtiden skal ved alle Nybygninger og ved alle Ombygninger Anordningen af Natrenovationen foretages med W. C. Systemet for Øje, samt at Anbringelsen af Vandklosetterne skal finde Sted, saasnart det Tidspunkt indtræder, at Pumpestationen er i Gang, og de afskærende Ledninger rede til Modtagelsen af W. C. Afløbet, altsaa for visse Kvarterers Vedkommende ved Udgangen af 1912 og for

den øvrige Del af den gamle Bydels Vedkommende ved Udgangen af 1915.

For de ældre Ejendommens Vedkommende maa det forventes, at Ejendomsbesidderne i stor Maalestok vil benytte sig af Retten til at kunne indføre W. C., dels at dømme efter den Iver hvormed dette sanitære Gode paakræves og dels at dømme efter den Hastighed, hvormed Indførelsen, som tidligere omtalt, foregaar i København.

For de Ejendommens Vedkommende, der falde ind under Omraadet for det 1ste Afsnit af Arbejdet, haves altsaa mindst 4 Aar til Ordningen af Afløbsforholdene, Anbringelse og Installation af Vandklosetterne, eventuelt med Opførelse af Vandklosettaarne. For Resten af Byen haves mindst 7 Aar til disse Arbejder.

Udgiften til Opførelse af Vandklosettaarne i en Ejendom vil andrage ca. 350 Kr. pr. Etage og pr. Klosetstamme, saaledes at Udgiften for en Ejendom med 3 Etager og to Lejligheder i hver Etage vil andrage ca. Kr. 2100.

Dog vil i de fleste Tilfælde Ejendomsbesidderne komme betydelig nemmere fra Installationen, idet Bekostningen ved selve W. C. Aulæget kun vil andrage ca. Kr. 150 pr. Kloset.

Med Hensyn til de Byggearbejder, der vil være at foretage, vil man kunne gaa ud fra, at Autoriteterne vil stille sig saa imødekommende som muligt overfor Dispensation fra Byggeloven foranlediget ved Anbringelse af Vandklosettaarne i Ejendomme — se Byraadsforhandlingerne af 1904 Pag 62 — ligesom man ogsaa vil kunne gaa ud fra, at Hypotekforeningerne vil stille sig imødekommende overfor Ejendomsbesiddere ved at forhøje Laanene i Anledning af Bygearbejder og Installationer, der foretages med Anbringelsen af Vandklosetter for Øje.

Spørgsmaalet om obligatorisk Indførelse af W. C.

ogsaa for ældre Ejendommens Vedkommende mener Udvalget derfor ikke at tage Bestemmelse om foreløbig. En saadan Bestemmelse kan tages til et hvilket som helst Tidspunkt under Ministeriets Approbation og kan fremskyndes saavel af sanitære som finansielle Grunde; men Byraadet maa være forberedt paa, at der i saa Tilfælde maa have et Beløb til Raadighed til Laan for Grundejerne mod Afbetaling i en Række paa hinanden følgende Terminer (se Byraadsforhandlingerne 1904 Pag. 62).

Trøjborgkvarteret (graa Farve).

Trøjborgkvarteret skal efter Planen have sit selvstændige Udløb ved Saltens Bæk med Dykledning ca. 1100 Fod ud paa Bugten. Til Oplandet er medtaget saa meget som paa nogen Maade kan skaffes Afløb denne Vej, idet Udgiften til Pumping spares.

Dette Anlæg er altsaa ganske uafhængigt af Anlægget for den øvrige Bydel og kan sættes i Gang naar som helst.

Bekostningen vil andrage cirka 45000 Kr. og tænkes udført i Størrelse svarende til de Grundarealer, for hvilke Trøjborgkloaken er udført, altsaa cirka 170 Td. Land.

Det hele Areal, som skal afvandes denne Vej udgør i Henhold til tidligere Indberetninger 370 Td. Land; men da der først for disse Arealer maa anlægges Hovedkloakledninger af de paagældende Lodsejere, vil der ingen Anledning være til allerede nu at projekttere Dykledningen for større Areal end 170 Td. Land.

Udgiften, der bliver at udrede pr. □ Alen Grundareal, bliver altsaa $\frac{4500000}{170 \times 14000} = \frac{450}{238} = 2$ Øre eller pr. □ Alen Byggegrund 3 Øre, naar man regner, at ca. 30 % medgaar til Gader.

Arealerne fordele sig med 0,24 Millioner □ Alen

tilhørende Kommunen og 2,14 Millioner □ Alen tilhørende Private.

Fra de private Grundejere har der foreligget Andragende om, at Forholdene maa ordnes saaledes, at Tilladelse til Installation af W. C. kan gives, og der forelaa Tegning af cirka 200 Stk. W. C.

Byraadet vedtog den Gang at ville udføre Anlægget, naar der forelaa tinglæste Deklarationer for, at Grundejerne vilde betale den paa Arealerne faldende Afgift i Løbet af et Antal Aar; men en saadan Deklaration har Grundejerne ikke udstedt.

Udvalget indstiller til Byraadet, at Ordningen træffes ganske analogt med, hvad der vedtages for den gamle Bydel, altsaa saaledes at det stilles Grundejerne frit, hvorvidt de ville udstede tinglæst Deklarationer om Forrentning og Afdragning af den paa Grundarealet faldende Afgift nemlig 3 Øre pr. Alen Byggegrund eller 2 Øre pr. Alen Grundareal, hvor Gaden ikke er udlagt, eller foretrække ikke at deltage i Udgifterne nu, men betale Kr. 100 for hvert W. C., som de senere maatte installere paa deres Ejendomme eller paa deraf udstykkede Parceller, og iøvrigt være underkastet det til enhver Tid gældende Spildevandsregulativ, og de deri stipulerede aarlige Afgifter.

Hvad Tidspunktet angaar for Arbejdets Paabegyndelse foreslaar Udvalget, at Kommunen tager fat paa Udførelsen, naar der foreligger Tegning af 250 W. C. enten fra Grundejere, der tage tinglæst Deklaration angaaende Betaling af Afgiften pr. Arealenhed, eller som betale Kr. 100 pr. W. C. samt i begge Tilfælde de aarlige Afgifter efter Spildevandsregulativet, og som forpligte sig til at have Installationerne i Orden samtidig med Dykledningens Udførelse, hvortil der gives 2 Aar.

Endvidere foreslaas, at de Grundejere, paa de omhandlede 170 Td. Land, som i Løbet af Tiden fra

Arbejdets Paabegyndelse til dets Fuldendelse, (2 Aar) udstede ovennævnte Deklarationer for deres Ejendomme, kunne til enhver Tid faa Lov til at slutte til med deres W. C. Afløb paa disse Vilkaar, medens der senere kun modtages Tilslutning mod at betale Kr. 100 pr. W. C.

For de Arealer, som Kommunen ejer i det paa-gældende Kvarter, foreslaas det, at den paa Arealerne faldende Afgift stilles til Raadighed straks, samt at Kommunen tegner sig for saa mange W. C., som der vil blive at installere i de paa Arealerne værende offentlige Bygninger.

Som bemærket vedrører den projekteret Dykledning foreløbig kun de 170 Tdr. Land, som have anlagt Trøjborgkloaken. Naar der senere i Tiden maatte indgaa Andragende om Kloakering for Resten af de Jorder, som skulle afvandes gennem Saltens Bæk, maa disse have Adgang til at kunne faa W. C. mod at betale denne Afgift pr. Arealenhed til Kommunens Kasse eller en anden Afgift, som Byraadet maatte fastsætte.

Dersom der for saadanne Arealer anlægges selvstændige Spildevands- og Regnvandsledninger, bliver der ingen Refusion til de Grundejere, der have anlagt Trøjborgkloaken; men dersom Spildevandets, som f. Eks. nylig for Fru Liisberg, ledes igennem de bestaaende Kloaker, bliver der at betale Refusion til de Grundejere, som have anlagt disse Kloaker (jævnfør den med Fru Liisberg opstillede Deklaration).

Villakvarteret ved Strandvejen og Louisenhøjkvarteret.

Af Stadsingeniørens Fremstilling erfares, at Kommunen har givet Grundejerne kontraktlig Ret til Installation af W. C. mod at betale Anlægsomkostningerne ved de trufne Foranstaltninger fordelt paa Arealerne — Afgiften er cirka 2 Øre pr. □ Alen.

Der betales ingen aarlig Afgift pr. W. C. Imidlertid kan det blive nødvendigt engang at føre de tilstedeværende Udløb sammen i en Ledning til de afskærende Ledninger eller til Udløbet ved Dalgas Avenue. Naar dette Tidspunkt indtræder, foreslaas det, at Kommunen foretager Anlægget og da lader Grundejerne betale den sædvanlige Afgift efter Spildevandsregulativet pr. W. C. pr. Aar, som for den øvrige By.

Rekapitulation og Indstillinger angaaende de afskærende Ledninger.

Stadsingeniørens Forslag II vedtages og Beløbet Kr. 786,000 bevilges til Planens Gennemførelse med Belliggenhed af Pumpestationen paa det gamle Ridehus Grund.

Paabegyndelsen af Pumpestation, Dykledning og afskærende Ledninger langs Kystvejen sker i Efteraaret 1909 og tilendebringes ved Udgangen af 1912. Beløbet hertil andrager ca. Kr. 500,000. Resten af Anlægget tilendebringes forinden Udgangen af 1915.

Kommunen betaler en Afgift pr. □ Alen af samtlige kommunale Grundarealer og giver derved Købere af disse Ret til Afledning af Afløb fra W. C. til Kommunens Kloaker, ligesom Kommunen betaler Afgiften for samtlige kommunale Bygningers Grundareal i de paagældende Distrikter.

Marselisborgkontoen bidrager i den An-

ledning med.....	Kr. 133,500
Boulevardkontoen med.....	» 173,300
Kommunens Kasse med Kr. 53,500 ÷	

40,000 for Grunden til Pumpestationen =	» 13,500
---	----------

Alle øvrige Grundejere i den midterste Bydel (anlagt med blaa, gul, rød, og grøn Farve paa Kortet Bilag 11 samt paa vedhæftede Kort) gives Valget mellem at lade tingløse Deklaration paa deres Ejendomme for

Betaling af en Afgift pr. □ Alen af deres Grund, der varierer fra 9,25 Øre til mindre Satser, rettede sig efter Beliggenheden og den paa ovennævnte Kort supponerede Bebyggelsestæthed, idet Betalingen erlægges i 20 paa hinanden følgende, halvårlige Terminer, 1. Gang ved det Tidspunkt Vandkloset afløbet kan modtages og mod 4 % Forrentning pro anno eller i modsat Fald at betale 100 Kr. for hvert W. C., som de maatte ønske at installere i deres Ejendomme. Saafremt Valget ikke er truffet forinden Udgangen af 1915, gives kun Tilladelse til W. C. paa sidstnævnte Vilkaar.

Der forfattes en Protokol over samtlige Arealer med den derpaa faldende Afgift i Henhold til Kortet Bilag 10.

Efterhaanden som Afløb fra W. C. kan modtages, og Tilslutningen finder Sted fra Ejendommene, betaler Grundejerne de aarlige Afgifter for W. C. efter samme Regler, som for Tiden gælder for Marselisborgarealet i Henhold til Spildevandsregulativet.

For allerede udførte Anlæg i den midterste Bydel, for hvilke der nu betales en aarlig Afgift af 25 Kr. pr. W. C., vil der kun være at opkræve Arealafgift i Anledning af disse Vandklosetters Tilslutning til de afskærende Ledninger, saafremt de Udgifter, Grundejerne have haft ved de direkte Ledninger ned til Havet, have været mindre end det Beløb, Arealafgiften vil andrage, i hvilket Tilfælde der betales Forskellen.

Indførelsen af W. C. for de bestaaende Ejendomme gøres foreløbig ikke obligatorisk; men for Fremtiden skal ved alle Nybygninger og alle Ombygninger Anordningen af Natrenovationen foretages med W. C. Systemet for Øje, og Anbringelsen af Vandklosetterne skal finde Sted, saasnart det Tidspunkt indtræder, da Pumpestationen er i Gang, og de afskærende Ledninger ere rede til Modtagelsen af W. C. Afløbet, allerede for visse

Kvarterers Vedkommende ved Udgangen af 1912 og for den øvrige Del af den midterste Bydel ved Udgangen af 1915.

Trøjborgkvarteret (anlagt med graa Farve).

Kommunen udfører Dykledningen ud for Saltens Bæk for et Opland af 170 Tdr. Land til en Bekostning af Kr. 45,000.

Kommunen deltager i Udgiften for sine Arealers Vedkommende med Kr. 4500 og tegner sig samtidig for W. C. i Kommuneskolen ved Finsensgade.

Grundejerne have ligesom for den midterste Bydels Vedkommende Valget imellem at lade tinglyse Declarationer paa samme Vilkaar som foran for Betaling af en Afgift af 3 Øre pr. □ Alen Byggegrund eller 2 Øre pr. □ Alen Grundareal paa samme Vilkaar som foran, eller i modsat Fald at betale 100 Kr. for hvert W. C., som de ønsker at installere i deres Ejendomme. Efterhaanden som Afløb fra W. C. kan modtages, og Tilslutningen finder Sted fra Ejendommene, betaler Grundejerne de aarlige Afgifter i Henhold til Spildevandsregulativet, som for Tiden gælder for Marselisborgkvarteret.

Arbejdet paabegyndes, naar der blandt Grundejerne er tegnet 250 W. C. paa et af de ovennævnte Vilkaar, dog ikke forinden Foraaret 1910.

Arbejdet fuldføres i Løbet af 2 Aar fra Paabegyndelsen, i hvilket Tidsrum Grundejerne have frit Valg mellem, hvilket af de to Vilkaar de maatte ønske at vælge for at erholde Ret til Afløb af W. C. fra deres Ejendomme. Efter denne Tidsfrists Udløb gives kun Tilladelse paa det sidste af de nævnte Vilkaar.

Louisenhøjkvarteret.

Grundejerne kunne fremdeles som hidtil erholde Ret til Afløb for W. C. mod at betale en Afgift af 2

Øre pr. □ Alen til Afholdelse af Udgiften for Afledning af Afløbet til Havet, men naar det Tidspunkt indtræder, at Kommunen afskærer Lødningen til Havet og fører Afløbet til Pumpestationen, kommer Grundejerne ind under Spildevandsregulativet og betaler de aarlige Afgifter i Lighed med det øvrige Marselisborg-kvarter.

I Henhold til Byraadets Beslutning om at lade foretage en Undersøgelse af, hvilke Forbedringer der kan tænkes iværksat ved det nuværende Tøndesystem for de Gaardlatriners Vedkommende, der ikke kan ventes at slutte sig til Vandklosetsystemet af Hensyn til de dermed forbundne Installationsomkostninger, har Udvalget blandt andet studeret det i Horsens indførte System, hvor der anvendes lufttætte lukkede Spande, der efter at være befordrede til Renovationsanstalten tømmes og derpaa i rensed og desinficeret Stand paany udbringes i Byen.

Det ny System har den Fordel frem for det bestaaende, at Renovationen kan foretages om Dagen, og at Transporten fra Gaardene til Vognene, paa Grund af Spandenes Indretning, er ganske lugtfri. Disse to Omstændigheder bevirker endvidere, at man kan befri Ejendommene for den Ulæmpe, der ved det nuværende System er forbunden med Fækaliernes Nedbringning fra Ejendommenes Etager til Gaardlatrinerne, idet man vil kunne anbringe Spandene i Etagerens Klosetter og lade Renovationsfolkene besørge Afhentningen og Omvekslingen af disse, men i en By med mange store Ejendomme vil Sagen være omstændelig og tage lang Tid, hvorfor Systemet maa siges at egne sig bedst for mindre Byer, hvor Klosetterne væsentligst forefindes i Gaardene.

Naar der imidlertid her i Aarhus kun tænkes paa at benytte Systemet for de Ejendommers Vedkommende,

som ikke straks slutter sig til W. C.-Systemet, vil man formentlig kun faa med de smaa Ejendomme at gøre, som af Hensyn til Bekostningen holder sig tilbage fra Installeringen af W. C., altsaa Ejendomme med faa Lejligheder, hvor der ingen Sandsynlighed er for, at der findes Klosetter i Etagerne, men kun i Gaardene.

Under denne Forudsætning vil Systemets Indførelse betyde en Forbedring overfor det nuværende Natrenovationsystem.

Angaaende Fækaliernes videre Skæbne, saa fører man dem i Horsens til en Renovationsanstalt, beliggende udenfor Byen, hvor Spandene tømmes ud i en Beholder, hvorpaa de skylles og desinficeres med Damp, og er efter endt Behandling fuldkommen lugtfri.

Komposttilberedningen af Dagrenovationen ved Hjælp af de opslemmede Fækalier er derimod ikke lugtfri.

Dagrenovationen kan ikke anvendes uden at befries for alt Indhold af Blikvarer, saasom Kulspande, Conserve-daaser m. m. Endvidere maa Glas fjernes, og hvad der er det værste, alt hvad der er haardt og langt, altsaa Træpinde, Grene, Juletræer og alt lignende, maa ligeledes fjernes.

Tilbage maa kun blive, hvad der kan forvandles til Gødning, og det maa derfor være klart, at der maa være store Mængder at fjerne fra Dagrenovationens Indhold, naar den skal anvendes paa denne Maade.

Udvalget har derpaa stillet Stadsingeniøren den Opgave at udarbejde Project til Fækaliernes Bortførelse for et Antal Latriner af 2000 Stk., altsaa for en Bydel omtrent af Størrelse som den By, Udvalget besøgte.

Stadsingeniøren har undersøgt tre Tilfælde, nemlig:

- A. Anbringelse af Renovationsanstalten ved den projekterede Kloakpumpestation paa det gamle Ride-

hus's Grund, saaledes at Fækalierne pumpes ud paa Bugten igennem Dykledningen Sydøst for Gasværket.

- B. Anbringelse af Anstalten paa en Plads, der er let tilgængelig for Landmændene, nemlig ved en lille Forbindelsesvej mellem Viborg og Silkeborg Landevej, og enten saaledes, at Fækalierne føres i opslømmet Tilstand til Byens Kloaker eller anvendes til Komposttilberedning.
- C. Anbringelse af Anstalten saaledes, at der er Mulighed for, at Jernbanespor kan føres til Pladsen, hvortil Stadsingeniøren udpeger en Grund, beliggende i Mølleengen, tilhørende Kommunen.

Af de foreliggende Overslag vil man se, at saafremt man ikke vil tilberede Kompost, vil Anlægget af Renovationsanstalten paa det gamle Ridehus's Grund blive det billigste, nemlig Kr. 60,000 mod Kr. 80,000 paa de to andre Pladser, ligesom det aarlige Driftsunderskud ogsaa i førstnævnte Tilfælde vil blive mindst, nemlig Kr. 8000 mod Kr. 9500 for de to andre Pladser Vedkommende.

Tænker man derimod paa at tilberede Kompost, vil man kunne reducere Kommunens aarlige Tilskud til Kr. 7000, forudsat at Komposten kan afsættes til den samme Pris som i Horsens, nemlig Kr. 1,50 pr. Læs, medens Anlægssummen i dette Tilfælde vil blive Kr. 95,000.

Forudsætningerne for de anførte Overslagsberegninger er følgende:

Kommunen anskaffer Spande og Laag og sælger dem til Grundejerne for den Pris, som de koster Kommunen.

Grundejerne foretage for egen Regning en Regulering af Gaardlatrinerne, saaledes at de kunne renses

og skylles, samt afholde Udgiften til Spandenens Transport ved Renovationsentreprenørerne.

Grundejerne betale til Kommunen en aarlig Afgift af ialt Kr. 3,00 for Spandenens Vedligeholdelse og Fornylse samt for Driften af Renovationsanstalten.

Vilde Kommunen opføre en saadan Anstalt, vilde man formentlig vælge Forslag B, der rummer Mulighed for Komposttilberedning, men man maatte under alle Omstændigheder sørge for at have Forbindelse med Kommunens Kloaker for det Tilfælde, at der under en Epidemi af en eller anden Art maatte komme Forbud mod at føre Komposten ud i Landet.

Det fremgaar altsaa af ovenstaaende, at man med en Anlægssum af cirka Kr. 100,000 samt et aarligt Tilskud af cirka Kr. 7000 vil kunne forbedre Bortførelsen af Fækalierne fra de 2000 Sæder, som man tænker sig igennem en Aarrække at ville holde sig tilbage fra at gaa over til W. C.-Systemet, og tilbage staar nu at undersøge, om man ikke ad anden Vej kan naa det samme Maal paa en langt fordelagtigere Maade.

Lad os tænke os, at Kommunen i Stedet for at anbringe en Renovationsanstalt ved Viborg Landevej, besluttede at yde Ejerne af de paagældende Ejendomme, hvori de 2000 Sæder findes, Laan til at anbringe W. C. i Gaardlatrinerne, saa vil dertil medgaa cirka $2000 \times 150 \text{ Kr.} = 300,000 \text{ Kr.}$ Forrentningen af Beløbet maa Grundejerne bære, ligesom disse maa tilbagebetale Laanene i en Række Terminer.

Resultatet af en saadan Ordning vilde da være, at Kommunen af disse 2000 Gaardlatriner igennem W. C. Afgiften vilde faa en aarlig Indtægt af cirka Kr. 20,000, medens man ved at anlægge Renovationsanstalten vilde faa en aarlig Udgift af Kr. 7000.

Den igennem den aarlige W. C.-Afgift indvundne Sum vil nemlig vise sig at være tilnærmende ren Ind-

tægt, idet vi tænke os, at disse 2000 Sæder netop ere dem, som man ikke ad anden Vej kan faa til at slutte sig til W. C.-Systemet. De Forudsætninger, hvorpaa Beregningen af Pumpestationens Rentabilitet ere baserede, forrykkes heller ikke herved. Man maa alligevel udpumpe Spildevandet hidrørende fra de samme Ejendommers Kloaktilløb og faar altsaa kun Merudgiften til den Elektricitetsmængde, der medgaar til Udpumpningen af selve Klosetafløbet, hvad der spiller en ganske underordnet Rolle.

Udvalget indstiller derfor til Byraadet, at man gaar den her angivne Vej som den langt fordelagtigste og anbefaler Byraadet at vedtage følgende:

Ved det Tidspunkt, Anlægget af afskærende Ledninger naar sin Fuldendelse, altsaa for visse Bydeles Vedkommende ved Udgangen af 1912, og for andre Bydele ved Udgangen af 1915, vil Ejerne af saadanne Ejendomme, der ikke have mere end 2 Lejligheder, og hvis Grundareal er under 400 □-Alen, kunne erholde Laan af Kommunens Kasse til dermed at indrette Gaardklosetter efter W. C.-Systemet til et Beløb af Kr. 150, højst Kr. 200 pr. Ejendom, forudsat at Grundejerne indgaa paa at betale Arealafgiften hidrørende fra Indførelsen af W. C.-Systemet i Staden, og paa de af Byraadet vedtagne Vilkaar, samt at disse Byggelaan forrentes og afdrages paa samme Maade som Arealafgiften og sikres ved tinglæst Deklaration.

Forsaavidt Grundejerne ikke have paataget sig Betaling af Arealafgiften forinden Udgangen af 1915, kan Laanene kun bevilges, naar Grundejerne betaler Kr. 100 pr. W. C., hvilket Beløb bliver at tillægge Laanet og maa forrentes og afdrages samtidig med dette. Forinden Laanet kan approberes, maa endvidere Grundejerne fremsende Tegning til W. C. Installationen til Approbation og kunne først erholde

Laanet udbetalt efter at Installationen er godkendt af Stadsingeniøren.

Det skal ingen Betingelse være for Laanets Ydelse, at Vandklosetterne installeres som Gaardlatriner efter det nuværende Begreb, idet det ingenlunde gælder om at opretholde denne Anordning. Klosetterne kunne anbringes i en af Ejendommens Etager og som fælles for begge Lejligheder. Dersom nogen Grundejer ønsker at have W. C. i begge Lejlighederne og af den Grund ønsker Laanet forhøjet, kan der i hvert enkelt Tilfælde andrages derom.

Det til Formaalets Gennemførelse fornødne Beløb bør fordeles paa nogle Aar, saaledes at man f. Eks. fra Aaret 1912 stiller et Beløb til Raadighed af Kr. 50000 aarlig til denne Anvendelse.

(Bilagene findes i Tillæget).

Formanden meddelte, at flere Medlemmer havde forebragt ham, at de ikke havde haft Tid til at sætte sig ind i den foreliggende store Sag, der i flere Henseender var af et meget betydeligt Omfang, og han skulde derfor henstille til Bro-lægningsudvalgets Formand i Dag at indskrænke sig til at forelægge Sagen. Iøvrigt var der forskellige Autoriteter, hvis Erklæring skulde indhentes, og det vilde sikkert være heldigst, at disse Erklæringer kom til at foreligge til den egentlige første Behandling.

Vestesen skulde, idet han som Udvalgets Formand forelagde Sagen, erindre om de i 1904 førte Forhandlinger, hvor det Spørgsmaal forelaa, om man skulde gaa over til afskærende Ledninger. Der forelaa da en Erklæring fra Professor Nielsen, hvori oplystes, at Bakterieindholdet i Kloakvandet ikke steg ved at lade W. C. Afløbet gaa i Kloakerne. I Kloakvandet fandtes altid Smittekim, navnlig Tyfusbaciller, men dog kun i saa ringe

Antal, at de under normale Forhold ikke kunde volde Fortræd. Kun naar de blev overtallige, kunde de medføre Fare, og dette var Grunden til, at Sundhedsautoriteterne forbød at lade Kloset afløb gaa i Kloakerne. Det Spørgsmaal kunde derfor komme til at foreligge, at alt Kloakvand burde bortskaffes, saaledes at Mennesker ikke kunde faa med det at gøre, saa det Tidspunkt kunde meget godt komme, da Aarhus blev nødt til at anvende afskærende Ledninger, selv om der ikke skulde indføres W. C., men paa den anden Side bevirke de afskærende Ledninger, at Vandklosetter kunde indføres. Det var endvidere blevet oplyst, at Bakterierne blev uskadeliggjort ved at fortyndes. I en Kubikcentimeter kunde der være fra $\frac{1}{2}$ til 50 Millioner Bakterier, men ved Fortyndning kunde Antallet gaa ned til 5000, og saa var Bakterierne uskadeliggjort. Dette viste altsaa, at Kloakvandet maatte fortyndes, og det skete ved at pumpe det ud paa en tilstrækkelig Dybde i Bugten. Jo større Dybde, jo større Spildevandsmængde kunde der udsendes. Udvalget mente derfor, at Ledningen skulde udmunde paa 18 Fods Dybde. Idet Kloakvandet steg op fra denne Dybde, vilde det spredes og fortyndes, hvortil saavel Kloakvandets Varme som Bølgebevægelsen vilde bidrage. Bakterierne vilde altsaa stige op paa Havets Overflade og der spredes. Der forelaa Maalinger, der viste, hvorledes deres Antal formindskedes. 600 Alen fra Kloakledningens Aabning vilde Antallet i en Kubikcentimeter være gaaet ned til 3000, og de opslemmede Stoffer, hvoraf der forøvrigt var meget mindre, end man almindelig tænkte sig, vilde allerede 400 Alen fra Ledningens Aabning være saaledes spredt, at Vandet vilde være fuldstændig klart. Disse Iagttagelser var det, der dannede Grundlaget

for Forslaget om de afskærende Ledninger. — Taleren gennemgik dernæst udførligt de to Indstillinger.

F o r m a n d e n spurgte Udvalget, om det ønskede Sagen udsat, til de forskellige Forhandlinger med Sundhedsautoriteterne og Havneudvalget var tilendebragt, eller om det ønskede 1. Behandling foretaget i den nærmeste Tid.

V e s t e s e n anmodede om snarest at faa Sagen til 1. Behandling, da Udvalget gerne ønskede at kende Byraadets Stemning.

Sagen udsattes.

- 6, (J. Nr. 367—1908). Indstilling fra Brolægningsudvalget om Anbringelse af Traadvæv paa **Rækværket paa Bruunsbro** til en Bekostning af 250 Kr.

Indstillingen vedtoges.

7. (J. Nr. 1¹³⁴—1908). Andragende fra Havneingeniør Vedel om **Dispensation fra Bygningsvedtægtens § 11** og Bygningslovens § 11 med Hensyn til hans paatænkte Villabygning paa Marse-lisborg.

Bevilgedes.

8. (J. Nr. 3¹¹—1908). Indstilling om **Efterbevilling** af Overskridelser paa Kommnehospitalets Konto. 2. Behandling.

Efterbevilling meddeltes.

9. (J. Nr. 22—1908). Den foreliggende **Købekontrakt** med Tømrerne Carl E. Nielsen og Hans Øvlisen angaaende en Byggegrund ved Schleppegrellsgade godkendtes.
10. (J. Nr. 23¹³—1908). Beretning om **Slagtehuset** i April Kvartal.

Til Efterretning.

Udenfor Dagsordenen gjorde

11. S i m o n s e n opmærksom paa, at et herværende

Dagblad i sit Dagsnummer, altsaa forud for nærværende Byraadsmøde, offentliggjorde hele Kloakplanen. Naturligvis havde Sagen ikke større reel Betydning, men han fandt dog Anledning til at paatale dette Blads Optræden samt til at opfordre Formanden til at søge at hindre, at den Slags Offentliggørelser kunde finde Sted. Byens øvrige Blade indsaa, at saadanne Offentliggørelser ikke var passende, og derfor var det saa meget mere uheldigt, at et enkelt Blad Gang efter Gang bar sig saaledes ad. Maaske kunde Forholdet blive opklaret ved den mod Bladet verserende Retssag, men skulde det ikke det, maatte der enten træffes Foranstaltninger for at undgaa Gentagelser, eller ogsaa maatte alt straks udsendes til alle Byens Blade. Andre Fremgangsmaader kunde næppe tænkes, naar man havde med Blade at gøre, som var blottet for al Sømmelighedsfølelse.

Formanden skulde, udover at gøre opmærksom paa at Forholdet i nærværende Tilfælde ikke var det samme som ved det, hvorom Rets-sagen førtes, kun bemærke, at det, da Pressens Repræsentanter fik Adgang til Sagerne, udtrykkelig blev betinget, at Sagerne ikke maatte offentligøres den Dag, de skulde behandles.

Magnus Nielsen syntes ikke, der var Anledning til at gøre saa stort Postyr. Han havde ikke meddelt Bladet Kloakplanen, men han vilde anse det for rigtigst, at Referenterne fik den Slags Sager nogle Dage i Forvejen.

Mikael Johansen fandt det uheldigt, at Referenterne ikke i Forvejen var blevet gjort bekendt med saavel Kloakplanen som den nylig vedtagne Bygningsvedtægt. Det forekom ham endvidere mærkeligt, at Hr. Simonsen lod saa indigneret, da Hr. Simonsen dog fornylig selv havde

bragt Sagen om Observatoriet frem, uagtet denne Sag var blevet behandlet i et lukket Møde. Maaske vilde denne Offentliggørelse medføre, at Observatoriet ikke kom her til Byen.

J a k o b J e n s e n slog fast, at Referenterne kun havde faaet Adgang til Byraadssagerne med det Forbehold, at de intet maatte offentliggøre om disse før efter Byraadsmødet. Et saadant Forbehold maatte naturligvis tages, for ellers vilde Byraadsmedlemmerne kun blive Bladenes Ekko. Han kunde ikke se anden Vej at gaa end at udelukke de Referenter, der ikke overholdt denne Betingelse, fra Sagerne.

N ø r g a a r d syntes, det var rigtigt, at Referenterne forud var kendt med Sager som Kloakplanen, men han var ogsaa enig i, at det var uheldigt, at Sagerne blev bragt frem i Bladene, før de var behandlet i Raadet. Den rigtige Fremgangsmaade vilde derfor være, at Referenterne forud fik Værker som Kloakplanen eller lignende, men paa den udtrykkelige Betingelse, at de ikke maatte bringes frem før efter Behandlingen i Byraadet.

V e s t e s e n havde tænkt paa at tilstille Bladene Kloakplanen, men havde undladt det, fordi det forekom ham mindre hensynsfuldt overfor Byraadet, og fordi han ansaa det for tidligt nok, at Planen kom i Bladene efter dens 1. Behandling i Byraadet. Desuden var det ikke, da Planen blev omsendt til Medlemmerne, aldeles givet, at den vilde komme til Behandling i førstkommende Møde.

S i m o n s e n slog fast, at de Herrer Magnus Nielsen og Mikael Johansen ikke fandt det forunderligt, at et Blad kunde begaa den Streg at offentliggøre en Byraadssag, før den var forelagt

Raadet. Var det Byraadets Mening, at Bladene skulde til at være hensynsløse, skulde Taleren nok melde sig. Han syntes, det var ukollegialt af de to Herrer at forsvare en saadan Fremgangsmaade. Der laa ingen Indiskretion i »Demokraten«s Omtale af Observatoriet, for Meddelelsen om dette var ikke fremkommet, før Byraadet havde truffet en Beslutning.

Magnus Nielsen mente, at Sagen var noget anderledes, hvis »Aarhus Stiftstidende« havde knyttet sin Kommentar til Uddraget af Kloakplanen, men dette var jo aldeles ikke Tilfældet. Med Hensyn til Spørgsmaalet om Observatoriet kunde han bemærke, at hidtil havde det almindeligvis været saaledes, at der fra Byraadskontoret udgik Meddelelse til Bladene om det, der maatte offentliggøres fra de lukkede Møder, men Formanden havde dog vist næppe tilladt, at Sagen om Observatoriet blev offentliggjort.

Mikael Johansen gjorde gældende, at Sagen om Observatoriet ikke var afsluttet.

Formanden henstillede til de forskellige Udvalgs Formænd i hvert enkelt Tilfælde at overveje, om Sagerne skulde overlades til Pressen.

Simonsen var tilfreds med den Modtagelse, hans Paatale havde faaet i Raadet, og konstaterede, at de Herrer Johansen og Nielsen stod ene om Forsvaret af den unfaire Maade, »Stiftstidende« optraadte paa. For Observatoriet forelaa der en Vedtagelse, som Borgerne havde Krav paa at kende, og der vilde sikkert ikke være blevet rejst Paatale mod »Demokraten«s Offentliggørelse derom, hvis de Herrer Nielsen og Johansen ikke havde brugt denne Offentliggørelse som Paaskud for at dække deres eget Partis Blad.